

Петренко Л.М., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
докторант Інституту професійно-технічної освіти НАПН України

**ПЕДАГОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ЯК СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ В ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОМУ
НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ**

Сучасному керівнику професійно-технічного навчального закладу, щоб займати гідне місце в інфраструктурі регіону, швидко реагувати на зміни ринку праці і ринку освітніх послуг, мати власного споживача і, насамкінець, працювати на імідж свого колективу, необхідне розуміння теоретичних і практичних підходів до визначення рівня конкурентоспроможності професійно-технічного навчального закладу; усвідомлення існування взаємозв'язку між конкурентоспроможністю навчального закладу і конкурентоспроможністю тих робочих, яких випускає конкретний заклад освіти. Участь в економічному змаганні в боротьбі за споживача вимагає від сучасного керівника професійно-технічного навчального закладу в управлінській діяльності спиратися на результати педагогічного аналізу. Тільки на основі вивчення ситуації на ринку праці, попиту і пропозицій, що там існують, дослідження особливостей організації навчально-виховного процесу безпосередньо в навчальному закладі, глибокого педагогічного аналізу отриманих результатів можна створити "освітній продукт", що відповідатиме європейським стандартам якості. Сертифікація якості роботи всіх освітніх установ можлива на основі оцінювання якості професійно-технічної освіти.

Відомо, що однією з найважливіших педагогічних умов ефективного оцінювання будь-якого явища або процесу є здійснення попереднього аналізу (цього явища, ситуації чи процесу). Оцінювання є складовою управлінської функції контролю. Контроль – це перевірка, облік і оцінювання на основі аналізу отриманих результатів. Таким чином управлінська функція аналізу тісно пов'язана з іншою функцією управління – контрольною і, зазвичай, реалізується в управлінській діяльності керівника навчального закладу як контрольно-аналітична.

З огляду на заявлену проблему, звернемося до визначення поняття "аналіз". Термін "аналіз" має грецьке походження (analysis – розкладання, розчленування) і в Сучасному словнику іншомовних слів тлумачиться як метод наукового дослідження шляхом розкладання предмета на складові частини або розчленування об'єкта засобом логічної абстракції; визначення складу речовини; розгляд дослідження чого-небудь [5, с. 50]. Отже, процес аналізу пов'язаний з процесом дослідження. В науковій літературі аналіз розглядається як метод дослідження, "наукового пізнання, що дозволяє виділити і вивчити початкові складові об'єкта", основне джерело наукового прогресу [4, с. 50]. У педагогічному словнику термін "аналіз" тлумачиться як "застосування в навчальному процесі логічних прийомів, згідно з якими предмети і явища під час їх вивчення розглядаються за окремими ознаками" [1].

Вагомий науковий доробок у вивчення педагогічного аналізу як функції управління керівника навчального закладу зробили В. Бондар, Г. Єльнікова, О. Касьянова, Ю. Конаржевський, В. Маслов, Н. Островерхова, В. Симонов та інші вчені. За результатами вивчення теоретичних джерел О.М. Касьянова зробила висновок, що педагогічний аналіз сьогодні визнається "одним із показових чинників підвищення ефективності управлінської праці", оскільки він:

здійснює найвагоміший вплив на якість навчального процесу, що в свою чергу впливає на якість знань учнів, рівень їхньої вихованості, а також на рівень професійної майстерності вчителів;

є основою для здійснення оперативного регулювання, що здійснюється із урахуванням перспектив;

дозволяє виявити прорахунки в навчальному процесі, прогалини в знаннях учнів [3, с. 8]).

Забезпечення якості освіти в професійно-технічних навчальних закладах розглядається як складова навчально-виховного процесу і водночас підготовки кваліфікованих робітників у працях З. Береговського, В. Загвязинського, І. Зязюна, В. Кременя, Н. Ничкало, Л. Щербак, О. Щербак тощо. Цей процес динамічний, оскільки постійно змінюється світ праці, на який завжди орієнтувалась і орієнтується система професійно-технічної освіти. Тому дотепер діюча традиційна система оцінювання її якості, побудована на результатах освітньої діяльності як комплексі статистичних даних, зафіксованих за певний період, не відповідає сучасним освітнім парадигмам. Сьогодні навколо проблеми забезпечення якості професійно-технічної освіти та оцінювання її рівня активно ведуться наукові дискусії, відбувається діалог між ученими і практиками. Так, проаналізувавши наукові праці, присвячені проблемі якості освіти, Д. Закатнов виокремив декілька основних підходів до розробки критеріїв і показників якості професійної освіти: психологічний, в основі якого критерії і показники сформованості готовності особистості до професійного самовизначення; соціально-педагогічний, критеріями і показниками якого може бути рівень соціалізації учня по закінченню ПТНЗ (вимірюватись мають як результати, так і процеси їх досягнення); інтеграційний, зорієнтований на досягнення кінцевого результату – реалізацію моделі конкурентоздатного фахівця. Критеріями якості професійно-технічної освіти за умов упровадження цього підходу можуть бути: розвиток в учнів релевантних умінь, навичок і пізнавальних процесів; рівень соціальної активності, вихованості і адаптації учнів і випускників до життя; професійна компетентність педагогів; задоволення запитів особи, держави, бізнесу щодо формування конкурентоздатного випускника ПТНЗ. За показники оцінки якості навчально-виховного процесу можуть бути визначені: види знань; етапи їх засвоєння; широта досвіду учнів; рівні засвоєння знань, умінь і навичок; ступінь абстракції (науковості) в оволодінні навчальним матеріалом і ступень його усвідомленості; автоматичність у процесі опанування професією. Ще одним підходом до оцінювання якості професійно-технічної освіти є емпіричний підхід, який здійснюється на основі системи показників та індикаторів, що характеризують переважно кількісні складові процесу професійно-технічної освіти, а саме: результати, умови, процес тощо [2, с. 69–74].

Досліджуючи проблему якості професійно-технічної освіти, Л. Щербак акцентує увагу на необхідності впровадження системно-процесорного підходу, який дозволяє оперативно реагувати на зміни в суспільстві, і базується на основних принципах Моделі високої якості Європейського фонду управління якістю. Ця модель передбачає аналіз діяльності навчального закладу – виявлення проблемних питань, недоліків та розроблення заходів щодо їх усунення. Вона слугує інструментом для досягнення успіхів і з метою оцінювання результатів діяльності передбачає застосування критеріїв і показників [7, с. 6–11].

Таким чином, застосування будь-якого підходу до оцінювання якості професійно-технічної освіти передбачає здійснення педагогічного аналізу як на рівні кожного педагога, так і на рівні керівників навчального закладу. На основі дослідження та узагальнення наукових здобутків вітчизняних та зарубіжних учених О.М. Касьянова виокремила основні етапи послідовності дій проведення педагогічного аналізу:

формування мети, постановка конкретних завдань, планування; збирання та аналіз інформації;

аналіз навчального процесу (розчленування об'єкта на частини, оцінювання кожної частини, встановлення причинно-наслідкових зв'язків між частинами; визначення місця та ролі кожної частини в цілісній системі; з'ясування причин, які забезпечили результат);

підбиття підсумків [3, с. 10].

Відомо, що ефективне навчання базується на єдності змісту і форми. Тому здійснення педагогічного аналізу кожної складової тріади: теоретична підготовка в ПТНЗ – практичне навчання в навчальних майстернях ПТНЗ – стажування на виробництві з наступним прийняттям управлінських рішень керівником за зазначеним вище алгоритмом може дати очікуваний ефект – значно підвищити якість професійно-технічної освіти.

Рівень сформованості в керівника умінь аналізувати явища і процеси відбивається на якості прийняття ним рішень. Тому в контексті зазначеної теми вважаємо доцільним навести певну послідовність аналітичного процесу прийняття рішення:

чітка дефініція предмету (теми), відносно якого приймається рішення;

визначення мети прийняття рішення;

вироблення альтернативних варіантів відповідно мети прийняття рішення;

аналіз альтернативних варіантів з точки зору можливого і бажаного;

оцінка негативних наслідків того чи іншого альтернативного рішення та їх вірогідності, а також, наскільки можливо, розрахунок ймовірних витрат на їх ліквідацію;

прийняття кінцевого рішення [6, с. 197–198].

У зв'язку з актуальністю педагогічного аналізу в процесі забезпечення якості освіти в професійно-технічному навчальному закладі зауважимо, що важливим вважається як техніка здійснення аналізу й прийняття рішення, так і системний, цілеспрямований підхід та правильний облік фактів. Адже прийняття рішення – це ще й велика відповідальність не тільки за справу, але й за педагогічний й учнівський колективи, за долю кожного суб'єкта навчально-виховного процесу. Тому рішення щодо підвищення якості освітнього процесу в ПТНЗ мають прийматися виважено на основі педагогічного аналізу, обробки фактів (інформації), отриманих в результаті, що зобов'язує керівника до постійного розвитку інформаційно-аналітичної компетентності.

Література

1. <http://pedagog.profi.org.ua/uk/node/3572>
2. Закатнов Д. Сучасні підходи до визначення якості професійної освіти / Д. Закатнов // Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки і перспективи. – К. : Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, 2011. – Вип. 1. – 252 с.
3. Касьянова О.М. Педагогический анализ учебного процесса в общеобразовательной школе как средство повышения его эффективности : автореф. дис.на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 "Загальна педагогіка та історія педагогіки" / О.М. Касьянова. - К., 2000. - 18 с.
4. Сурмін Ю.П. Майстерня вченого: Підручник для науковця / Юрій Петрович Сурмін. – К.: Навчально-методичний центр "Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні, 2006. – 302 с.
5. Сучасний словник іншомовних слів: Близько 20 тис. слів і словосполучень / укл. : О. І. Скопенко, Т. В. Цимбалюк. – К.: Довіра, 2006. – 789 с. – (Словники України)
6. Швальбе Б. Личность, карьера, успех / Б. Швальбе, Х. Швальбе : [пер. с нем.] – М. : А/О Издательская группа "Прогресс", "Прогресс-интер", 1993. – 240 с
7. Щербак Л.В. Якість професійно-технічної освіти в умовах її модернізації: методичні рекомендації / Л.В. Щербак. – К. : Геопринт, 2009. – 57 с.